

Nejméně sto let starý kamenný mezník inukshuk postavený Eskymáky na Baffinově ostrově slouží jako orientační bod pro námořníky

Z vězení do mrazivé Arktidy

Ptala se
Dagmar Kulaviaková

Josef Svoboda se dostal z rodných Kralup přes československé vězení a lágry až do Kanady. Dnes je emeritním profesorem Torontské univerzity a uznávaným odborníkem v oblasti arktické ekologie

? Vaše slibné začátky a studium na Masarykově univerzitě přerušilo zatčení...

Byl jsem souzen ve studentské skupině, která byla pojmenována Janda a spol. Veškerá moje ilegální činnost spočívala v předání jednoho dopisu z Hodonína do Brna. Když mě pak téměř po roce od předání dopisu přišli brzy ráno 23. září 1949 zatknout, byl jsem hodně překvapený. Skončil jsem v cele velké dva krát čtyři metry, kde už sedělo sedm zatčených. K soudu jsem se dostal téměř až za dva roky. Když jsem pak řekl, že u nás není demokracie, ale diktatura, označil mě soudce za ideologa skupiny, což jsem však nebyl, a místo původně navrhovaných osmi let jsem dostal jedenáct. Nakonec jsem si odseděl osm a půl roku.

? Prošel jste celkem sedmnácti věznicemi a lágry. Kdy vám bylo nejhůř?

Nejtěžší chvíle jsem zažil v roce 1951 v Ostravě, když přímo pod naším vězeňským oknem popravovali čtyři politické vězně. Nic jsem sice neviděl – musel jsem předstírat, že spím – ale všechno jsem slyšel. Ještě před svítáním začali sbíjet šibenici. Pak přivedli prvního odsouzence a jeden ze soudců prohlásil, že všechna odvolání byla zamítnuta a rozsudek nabývá platnosti. Slyšel jsem zadunění a po chvíli ticha lékař konstatoval smrt udušením. Za patnáct minut začala poprava dalšího vězně. Bylo to strašné. Srdce mi bušilo v hrudi, celý jsem se trásl. Těžko mi bylo i v uranovém táboře Barbora na

Jáchymovsku. I když to asi zní paradoxně, komunistické vězení pro nás bylo zároveň školou. Seznámil jsem se tam s básníky, teology, historiky či politiky a tato setkání můj život nesmírně obohatila.

? Po propuštění jste nastoupil jako ošetřovatel zvířat v brněnské zoo. Jak na tu dobu vzpomínáte?

V zoo jsem zažil spoustu dobrodružství. Například jsme převáželi vlakem starého velblouda, o kterého už cirkus neměl zájem. Jindy jsme zase z Vietnamu dostali bednu se čtyřmetrovou krajtou tygrovitou, která takto strávila na moři tři měsíce a už téměř nejevila známky života. Museli jsme ji zahřát v teplé lázni, oloupat starou kůži a hlavně ji uměle

nakrmit. Na tenkou tyč jsme nastrčili mrtvého králíka pomazaného rozšlehanými vajíčky, aby to dobře klouzalo, a vpravovali jsme ho kraje do otevřeného hrdla. Tuto proceduru jsme opakovali několik týdnů, až se had zotavil a mohl si chytit živého králíka v kleci sám. Práce v zoo však byla časově náročná, a já jsem chtěl dokončit studium. Začal jsem tedy pracovat jako čerpač studní a o tři roky později pak jako technik v Akademii věd, přičemž jsem studoval biologii v Praze. Měl jsem už skoro před promoci, jenže přišla sovětská okupace a já jsem se rozhodl odejít ze země.

? V Kanadě jste konečně dostudoval a později jste se stal na Torontské univerzitě profesorem arktické ekologie. Čeho si ze svého výzkumu nejvíce považujete?

Do Arktidy jsem se poprvé dostal v rámci výzkumu polární oázy na kamenitém ostrově Devon. Od té doby jsem tam létal třicet let každé léto se svými studenty, hlavně do polárních oáz s bohatší vegetací, zvířat a praxí. Také jsme sledovali odtávání ledovců

v důsledku oteplování planety. Dochází při tom k obnažování vegetace, která byla pod ledem pohřbena stovky i tisíce let. A jelikož polární údolní ledovce nedřou podloží, dostávali jsme fosilní vzorky vegetace zcela neporušené. Zjistili jsme také, že Arktida se pokrývala ledem už v době tzv. klimatického optima na přelomu prvního a druhého tisíciletí. Dříve se totiž myslelo, že zalednění přichází, až když se klima ochladí, ale je to opačně: V teplé době se moře více vypařuje, zvýší se srážky a na severu napadne více sněhu. Ten v létě nestačí roztát a dochází k zalednění.

? Jak jste během arktického výzkumu žili?

Každý spal ve svém stanu, ale měli jsme společný velký stan, kde se jedlo a studovalo. Rozhlasový signál tam nedosáhl a stejně jsme nechtěli

Nejsevernější stanice Kanadské jízdny policie na Ellesmerově ostrově. Svobodův tým tam bádá v letech 1980–1986

rušit ten posvátný klid a inspirující ticho. Do terénu jsme chodili po dvojicích, vždy s kulovnicí, kdyby se objevil lední medvěd. Samozřejmě jsme po sobě nesměli nechat žádné stopy, všechny odpadky se ve velkých barelech odvážely letadlem pryč.

? Setkal jste se i s Eskymáky?

Ano, Inuité jsou přátelší lidé, ale jejich původní životní styl už mizí. Samozřejmě nebydlí v iglú, i když se ještě učí, jak je postavit. Dorozumívají se eskymáčetinou, ale velký vliv má angličtina. Největší problém však je, že osmdesát procent z nich je nezaměstnaných, a jsou tak odkázáni jen na podporu vlády. Kanadská vláda jim navíc přiřkla celou oblast Arktidy, kde se historicky zdržovali a lovíli. Nové teritorium se jmenuje Nunavut a v něm jsou Inuité svými pány s vlastní vládou a parlamentem. **100+1**

Josef Svoboda (1929)

vystudoval v Brně gymnázium a poté nastoupil na Masarykovu univerzitu, kde se věnoval biologii a filozofii. Po roce byl však z politických důvodů zatčen. V roce 1968 emigroval do Kanady, kde žije dodnes. I když je již v důchodu, jako emeritní profesor Torontské univerzity dál přednáší a píše. Masarykova univerzita mu udělila čestný doktorát a Zlatou medaili, kanadská vláda Cenu za výzkum severu a medaili ke stoletému jubileu Kanady. Jeho život shrnuje kniha *Tři inkarnace*.

inzerce

EXOTICKÉ ZÁJEZDY PLNÉ ZÁŽITKŮ

**I DOBRODRUHOVÉ
OCENÍ KOMFORT**

www.cksen.cz

INTENZIVNĚJŠÍ ŽIVOT

S.E.N.

5-HVĚZDIČKOVÉ ZÁŽITKY, KOMFORTNÍ UBYTOVÁNÍ

1 V ARKTIDĚ

Nejsevernější stanice Kanadské jízdní policie na Ellesmerově ostrově

2 S ESKYMÁKY

Josef Svoboda smlouvá s lovcem cenu kůže na základně Truelove.

Oteplení bude požehnáním

„Ohřívání planety bude pro sever požehnáním, ale bojovat proti emisím se musí“, říká profesor Josef Svoboda, který se v Kanadě už tři desetiletí věnuje výzkumu arktické tundry.

TEXT MILAN ROKOS FOTO ARCHIV J. SVOBODY

Vzpomínáte si na svoji první cestu na Arktidu?

Právě ta první cesta se nedá zapomenout. Byla to velká expedice asi padesáti lidí a na ostrov Devon. Letíte odpoledne, čekáte, že se bude stmívat, a ono se naopak rozednívá. V létě je tzv. vysoká Arktida (kanadské arktické ostrovy a poloostrovy, severní část Grónska, Svalbard a arktické ostrovy Ruska – pozn. red.) osluněna celých 24 hodin, proto se jí říká země půlnočního slunce. Člověk přistál do bílého dne, vše bylo ještě pokryto zmrzlým sněhem, začátkem června tam byla ještě zima.

První dojem je, že tam slunce celé léto nezapadne. Seznamujete se se všemi odstíny běloby a šedi, protože nic jiného tam není. Jezera jsou zamrzlá, takže ani nevíte, jestli jdete po pevné zemi, nebo po ledu.

Změnila se Arktida za těch třicet let, co tam jezdíte?

Arktida je velmi konzervativní území, tak snadno se tam něco nezmění, pokud to pečlivě nepozorujete nebo neměříte. Nejvíce se změnilo to, že tam vehementně a dost rychle tají arktické ledovce. Za 30 let jsme pozorovali ústup

některých ledovců až o půl kilometru. Arktida je také zelenější než dříve. Roste tam víc rostlin a ty, které tam už byly, jsou robustnější. Tající ledovce nám ale odhalují i vegetaci, jež byla po staletí pohřbena pod ledem. Když nyní v důsledku globálního oteplování ledovce ustupují, tak to, co bylo pod nimi zmrzlé a konzervované, se začíná vynořovat. To byl náš nejzajímavější objev – mohli jsme studovat rostlinná společenstva, která ledovce před tisíci lety přikryly, a tím i usuzovat na tehdejší klima.

Zjistili jsme také, že vysoká Arktida byla v velké části pod ledem ještě před 150 lety v důsledku tzv. malé doby ledové, která trvala od začátku 14. do poloviny 19. století.

Jak se díváte na současný boj proti emisím oxidu uhličitého v Evropě?

To, že se bojuje proti emisím, je dobře, ať už se klima otepluje, nebo ochlazuje. Emise jsou jedovaté, způsobují nemoci a znečišťují planetu. Nejsou to jen emise, ale je to stálé odzelenování planety, tedy kácení lesů v Brazílii či Kanadě, a rakovina civilizační zástavby. Kdekoliv se porušuje rovnováha zeleně s planetou v geobiologickém smyslu, je to špatně.

Planeta se možná ohřívá sama od sebe, protože vycházíme ze studené periody, ale antropogenní složka k tomu bezpochyby přispívá. Politická debata se vede o tom, do jaké míry. Ti, kteří věří, že je to hlavně v důsledku antropogenního vlivu, se mohou mýlit, ale nemýlí se v tom, že do určitého podílu na tom vinu máme. Nejen spalováním fosilních paliv, ale celkovou devastací planety. Jde i o mizející druhů, přechovávání druhů jen proto, aby nezanikly, atd.

Jak vypadá budoucnost Arktidy?

Severní hranice lesa se bude stěhovat na sever. Ten, který už existoval, bude mohutnější, opily les se narovná – tak se říká tajze, protože stromy jsou nakloněné. Pod jejich kořeny je ledová čůčka. Když roztaje, les se narovná a bude víc dřeva. V tom je uhlík v atmosféře dobrý, před půldruhým stoletím ho bylo málo.

Příroda netrpí tím, že má moc uhlíku, naopak se z toho těší. Uhlík je potrava pro rostliny, děsí se toho jen lidé, kteří se obávají víc ohřevu a tzv. runaway greenhouse effect – planeta by se tak zahřála, že by lidé nemohli existovat, existovaly by jen tropy a civilizace by byla

těžce narušena. To jsou všechno teoretické možnosti a podle principu předběžné opatrnosti by tomu lidé měli čelit. Nemělo by to ale vyvolávat paniku a hrůzu. Ve skutečnosti bude ohřívání planety pro sever požeňáním.

O Antarktidě se v poslední době píše v souvislosti s parcelováním pozemků, kdy si státy dělí suroviny. Platí to i pro Arktidu?

Naprosto. Mám syna na Yukonu, což je na severozápadě Kanady. Je to oblast větší než Francie a žije tam 35 tisíc lidí. Yukon je celý rozparcelovaný, 80 procent je rozděleno na takzvané claimy, 10 x 10 metrů je základní claim zadáný mezinárodním společenstvem. Ty musí každý rok vykázat činnost, aby si nárok na claim udržely. Mezinárodní korporace mají claimy o tisících čtverečních kilometrech, kde jejich prospektoři neúnavně hledají nerostné bohatství: měď, titanium, zlato, stříbro, diamanty. To zlato, které bylo v řekách a potocích a které se dalo důlní metodou těžit, je už vytěženo. Yukon bude brzy zničený. Stát ještě korporacím umožňuje bezcelní přístup k těžbě, aby z toho měl profit. Krvácí mi srdce, za 50 let to tam bude rozorané, chudáci medvědi utečou a stanou se chráněnou zvěří.

Při svých cestách jste se potkávali i s původními obyvateli, Inuity. Zachovávají ještě své tradice?

Říkají, že chtějí zachovat svůj životní styl lovců. Jich ale přibývá, karibů ubývá, takže se nemohou uživit. Žijí ve velmi bohatě dotovaných vesnicích, domky jsou moderní, mají čtyři ložnice. Inuité mají hodně dětí, děvčátka s chlapci nesmí spát v jednom pokoji, musí to být oddělené. Přesto nařikají a stěžují si, že jim byla odebrána jejich kultura, že jsou pod vlivem jižní civilizace.

Mají nejlepší televizory v Kanadě, jsou na ně odkázaní. Ostatní mohou jít třeba do kina, oni ne. Nesestupují dolů, nemísí se s jiným obyvatelstvem. Mají obrovské pravomoci, vláda jim věnovala území provincie Nunavut. Mají svou vládu, která je rozumná a spolupracuje se zbytkem Kanady. Problém je, co s těmi lidmi dělat, nemají co na práci. Nemůžou všichni lovit.

Jak je to v Arktidě s turistikou? Jsou tam třeba jako v Antarktidě oblasti s omezeným vstupem?

Omezené to není, maximálně finančně. Jet do Arktidy stojí strašně peníze. Nevedou tam žádné cesty, může se tam jen létat. Turisticky se jezdí jen na severní pól. Když zaplatíte pět tisíc dolarů, vezmou vás, zastavíte se na dvou třech místech na přespání v luxusním táboře, na nejvyšším golfovém hřišti si tam zahrajete golf. Na severním pólu pak otevřou lahev šampaňského, vyfotí se a jedou zase zpátky.

IHNED.cz

► PROČ INUITSKÉ ŽENY ŽVÝKAJÍ KŮŽI, ČTĚTE NA www.ihned.cz.

JOSEF SVOBODA

Rodák z Prahy (1929) byl za studií odsouzen za údajnou protistátní činnost a v komunistických žalářích si odseděl 8,5 roku. Prošel si celkem 17 kriminály včetně uranových dolů v Jáchymově. Po sovětské invazi emigroval do Kanady a dokončil bakalářské studium, poté pracoval na Albertské univerzitě, kde byl pozván do mezinárodního biologického programu na studium arktické tundry. Posledních více než dvacet let působí jako profesor na univerzitě v Torontu.

15

INZERCE

800 111 124
www.kbps.cz

S námi
bude vaše
cesta penzí
radost

Spoření
na penzi

■ vhodná
strategie spoření
pro každého

NA PARTNERSTVÍ ZÁLEŽÍ

KB

Penzijní společnost

